

Teleologický výklad v soukromém právu

Abstrakt

Práce pojednává o problematice teleologického výkladu v soukromém právu, který se po rekodifikaci soukromého práva v České republice stal neopominutelnou výkladovou metodou v procesu interpretace soukromoprávních norem. V práci je popsán historický vývoj v přístupu k teleologickému výkladu a jeho vztah k ostatním výkladovým metodám. Interpretace práva je komplexním procesem a k jednotlivým výkladovým metodám nelze přistupovat odděleně, ale naopak v jejich vzájemné souvislosti. K takovému postupu se snaží nabádat i interpretační ustanovení obsažené v úvodu nového občanského zákoníku. V práci jsem zvolil takzvané čtyřprvkové schéma, tedy dělení interpretačních metod na výklad teleologický, historický, jazykový a systematický, které odpovídá i členění, jež lze dovést z dikce nového občanského zákoníku. Práce je členěna do kapitol, z nichž jsou těžištěm obsahu kapitoly dva až sedm, kapitola první je úvodem a osmá závěrem.

Ve druhé kapitole se věnuji otázce dělení na soukromé a veřejné právo a samotnému pojmu interpretace. V rámci vymezení interpretace pro potřeby práce definuji rozdělení na čtyři základní interpretační metody v kontextu české a zahraniční právní vědy. Rovněž se v této kapitole zbývám obecným pojetím interpretace a jejího vztahu ke společenskému požadavku na jasnost zákonů.

Třetí kapitola je zaměřena již na samotný teleologický výklad, a to v několika rovinách. Nejprve je řešena problematika požadavku koherence mezi jednotlivými interpretovanými ustanoveními a následně objektivní teleologický výklad. Navazuje teorie čtyř kroků, které je při rozkrývání účelu zákona možné následovat. Účel zákona se však může v průběhu času měnit, což je nezbytné reflektovat při využívání zdrojů poznání účelu zákona. Při hledání účelu zákona rovněž hrají neopomenutelnou roli myšlenkové pochody samotného interpreta, zejména pak jevy jako předporozumění a hunch theory. V situaci, kdy existuje na základě teleologického výkladu pluralita interpretačních závěrů, je to právě interpret (osobnost interpreta), kdo rozhodne, ke kterému se přikloní. Teleologický výklad však potřebuje vždy korekci zejména výkladem systematickým a jazykovým.

Čtvrtá kapitola je věnována historickému výkladu a jeho vztahu k výkladu teleologickému. V první řadě je řešena hranice mezi výkladem teleologickým a historickým na

základě jejich blízkosti a odlišnosti těchto dvou výkladových metod v některých aspektech. Rozebrány jsou okolnosti, za kterých je možné hovořit o reálném úmyslu zákonodárce a kdy se dovozování úmyslu zákonodárce blíží spíše k myšlenkové konstrukci interpreta, mající blíže spíše k výkladu teleologickému. Rozebrány jsou také jednotlivé případné zdroje poznání úmyslu, který s přijímanou normou zákonodárce spojoval.

Následující, v pořadí pátá, kapitola pojednává o vztahu jazykového a teleologického výkladu. Při jazykovém výkladu je spojován s určitým uskupením znaků význam, ze kterého následně dovozujeme smysl textu. Při tomto postupu je nezbytné se vypořádat s různými situacemi, které nastanou při víceznačnosti slov nebo například při interpretaci slov cizích. Při jazykové interpretaci lze pro co nejlepší výsledek využít některých pravidel, mezi které patří například zákaz synonymického výkladu, požadavek terminologické jednoty či využití legálních definic. Tato pravidla ale často nejsou dostačující a při pohybování se v různých oblastech významu pojmu lze pro zvolení správného významu využít právě teleologický výklad.

Systematický výklad, poslední ve výčtu užívaných výkladových metod, je popsán v kapitole šesté. Pojednává zejména o vlivu hierarchie právního řádu a vnitřních vlastností právního řádu na interpretaci práva. Vzájemná souvislost mezi jednotlivými ustanoveními zákona a jeho vztah k právnímu řádu jako celku může být významným vodítkem při hledání smyslu a účelu interpretované normy.

Na případech z aplikační praxe je užití teleologického výkladu popsáno v předposlední, sedmé kapitole. Nejprve je pojednáno v obecné rovině o přístupu soudů k teleologickému výkladu, u kterých je možné sledovat nárůst počtu užití teleologického výkladu se zvyšující se rozhodovací soudní instancí, data od nižších soudů jsou však relativně obtížně zjistitelná. Nový občanský zákoník obsahuje, tak jak tomu u nových obsáhlých kodifikací bývá, některá ustanovení, která skrývají případné interpretační problémy. Na některých z těchto ustanovení je ukázáno, kde může interpretační problém vzniknout a jak ho za pomoci právě teleologického výkladu překonat.

Závěr je věnován zhodnocení jednotlivých dílčích závěrů, ke kterým vedly jednotlivé kapitoly a úvaze nad vztahem jednotlivých interpretačních metod. Přes určité náznaky existence jistých pravidel přednosti (ať již v právní teorii nebo v úvodních interpretačních ustanoveních nového občanského zákoníku) je v závěru konstruováno východisko, podle kterého je výsledek interpretace bodem, který by měl být podepřen různě silnými, ale všemi čtyřmi interpretačními